

- a) bjěži-bjěži, drži-drži, lěži-lěži;
 b) nōsi-nōsi, plātī-plāti (gōniti, hōditi, krōčiti, mōliti, prōsiti, prōstīti, pūstīti, rōditi, sēliti, skōčiti, vōditi, vōziti, žēniti; bāciti, brāniti, drūžiti se, gnjāviti, grāditi, hvāliti, kúpiti, ljúbīti, mlátīti, stúpiti, vrátīti);

Dužina kao razlikovni znak javlja se kod ovih naglasnih tipova:

- a) vīdī-vīdi, žīvī-žīvi, lētī-lēti (stārjeti, svīdjeti se, vīsjeti; cvīljeti, gūdjeti, kīpjeti, plāvjeti, šūtjeti. tāmjeti, trpjjeti, vřvjeti, žédnjeti, žútjeti; bjěšnjjeti, bōljjeti, daždjeti, glādnjeti, gōrjeti, grmjjeti, sjédjeti, tāmjeti, trēptjeti);
 b) klēči-klēči, zvīždī-zvīždi (blējati, búcati, cvřcati, čúcati, drēcati, jēcati, krīcati, píštati, pljústati, přštati, rězati, šústati, újati, vřřštati, zvēcati, zvřcati);
 c) cúri-cúri, trúbi-trúbi (čámīti, gnjīliti, líčiti, píljiti, žúriti).

Primjeri: On je òstao bez òkata, a òna bez òkātā. – Pòslīje smřti tōga rādnīka òstat émo bez rādnīkā. – Pokraj ònē stārē vřbē rāstū nōvē vřbe. – Iz jēdnē búnē ráđajū se nōve búne. – Pòšao je k bünāru i najēdnōm se nášao u bunāru. – Mōja žūtā hālīna još ūvijek je žúta. Mōli kao što òn mōli.²⁶

P I T A N J A I O D G O V O R I

USPUT ILI UZ PUT

Čitalac nas A. B. pita je li bolje pisati *usput* ili *uz put*. Možemo mu odmah odgovoriti da po našem mišljenju nije isto *usput* i *uz put*: jedno je reći nešto *usput*, a drugo *brati cvijeće uz put*. Budući da takvih primjera ima mnogo, obrazložiti ćemo podrobnije o čemu se radi.

Poznato je da se u hrvatskom književnom jeziku riječi pišu odvojeno, svaka za sebe. Ako se pak dvije ili više riječi združuje da bi se dobilo novo značenje, različito od onoga što ga je svaka riječ imala, nastaje složenica. Sastavni se dijelovi složenice pišu zajedno kao jedna riječ. Riječ *u* i riječ *oči* imaju svaka svoje značenje, npr. *pogledati u oči*. Međutim, združivanjem tih dviju riječi dobili smo prijedlog *uoči* koji nema veze ni sa značenjem riječi *u* ni sa značenjem riječi *oči* jer *uoči* znači »neposredno pred«. Zato složenicu *uoči* i pišemo

zajedno: *uoči* tvog dolaska, *uoči* rata. Prema tom prvom i temeljnom pravilu valja pisati zajedno *napamet* (dirigirao je *napamet* = po sjećanju, ali: ne pada mi *na pamet*), *odoka* (odmjeriti *odoka* = približno, ali: odmaknuti *od oka*), *odreda* (uzimati *odreda* = bez iznimke, ali: ići *od reda* do *reda*), *smjesta* (doći *smjesta* = odmah, ali: ne vidi se *s mjesta* na kojem stojimo). U tu grupu idu i primjeri: reći nešto *usput*, ali: brati cvijeće *uz put*.

Drugo je osnovno pravilo da složenica ma smatramo skup kojemu jedan ili oba sastavna dijela ne postoje kao samostalne riječi. To se vidi npr. u riječima *možda*, *kanda*, *nekoć*, *napose*, *odavde*, *dovle*, *neprestano*, *prekjučer*, *preksutra*, *sjeveristok*, *zasebice*. U književnom se jeziku ne upotrebljavaju samostalne riječi *mož*, *kan*, *koć*, *pose*, *avde*, *ovle*, *prestano*, *prek*, *sjevero*, *sebice*. Po tom se pravilu pišu zajedno mnoge imenice i pridjevi, kao što su *pra-*

²⁶ U članku nisu navedeni svi primjeri pojedinih naglasnih tipova i glagolskih vrsta gdje naglasak ili dužina služe kao razlikovni znaci, nego samo najtipičniji primjeri.

čovjek, praljudi, prapovijest, prastar, praslavenski, preosjetljiv, preoštar, prosijed, sulud itd.

Po trećem je pravilu složenica skup riječi koje se ne upotrebljavaju u onom obliku koji imaju u složenici. Zato se sastavljeno piše *dovijek, oduvijek, zauvijek, odmah, pokraj, unakrst, sneruke* jer sintaktične veze *do vijek, od u vijek, za u vijek, od mah, po kraj, u na krst, s ne ruke* ne postoje u književnom jeziku.

Osim složenica postoje i polusloženice. To su skupovi riječi koje se združuju da bi označile jedan pojam. Pri takvu združivanju svaka riječ čuva svoj dio značenja i svoj naglasak. Sastavni se dijelovi polusloženica povezuju crticom: *spomen-ploča, spomen-knjiga, radió-aparat, radio-antena, auto-garaža, auto-cesta, boks-meč, lovor-vijenac, Ivanić-Grad, Smail-aga, rekla-kazala* i dr. Ako polusloženica pripada promjenljivoj vrsti riječi, mijenja joj se samo završni dio: *jugoslavensko-tulijanski, radio-amater, spomen-dom, moto-kros, rak-rana, Dilj-gora*, gen. jđ. *jugoslavensko-tulijanskog, radio-amatera, spomen-doma, mo-*

to-krosa, rak-rane, Dilj-gore. Iznimno se mijenjaju oba dijela polusloženice *marksizam-lenjinizam*, gen. sg. *marksizma-lenjinizma*.

Kao polusloženice pišu se još i:

1. brojevi kad označavaju približne ili neodređene brojne vrijednosti: *dva-tri, pet-šest, deset-dvadeset, pedeset-šezdeset, dvoje-troje*, pa i *tisuću-dvije, dinar-dva, sat-dva, dan-dva, mjesec-dva, godinu-dvije, reći samo riječ-dvije, popiti čašu-dvije*;

2. glagolski oblici koji se povezuju u cjelinu zbog bliskih ili suprotnih značenja: *rekla-kazala, hoćeš-nećeš, povuci-potegni, htio-ne htio, lezi-diži se*;

3. priložni izrazi sastavljeni od dvaju korelativnih priloga sa suprotnim značenjem: *amo-tamo, brže-bolje, danas-sutra, kad-tad, lijevo-desno, manje-više, pošto-poto* i sl.

To bi bila osnovna načela o pisanju složenica i polusloženica. Nadamo se da će pomoći onima koji još nisu sigurni piše li se što sastavljeno ili rastavljeno.

Milan Moguš

O S V R T I

RELJKOVIĆ ILI RELKOVIĆ

Stjecajem prilika moramo se baviti oblikom prezimena poznatoga hrvatskog pjesnika XVIII. stoljeća. Svi koji prodosmo kroz srednju školu znamo ga kao Matiju Antuna Reljkovića, no u zadnje je vrijeme njegovo prezime promijenjeno u Relković, i skoro dobilo službenu potvrdu. Krešimir Georgijević u svojoj »Hrvatskoj književnosti od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni«, izišloj u Zagrebu 1969. godine, svaki put piše samo Relković. Da bi ovo opravdao, u podtekstu dodaje bilješku: »Uobičajeno pisanje je Reljković, koje je dugogodišnjom upotrebom steklo građansko pravo. Ne znamo prave razloge zašto se naš pisac potpisivao Rel-

ković (Relkovich). Na naslovnoj strani Akademijina izdanja stoji Reljković, a u tekstu Matićeva uvoda Relković; Matić se zalaže za takvo pisanje« (str. 230.). Oblik prezimena Relković susreće se po novinama i znanstvenim časopisima, ali nije rijedak ni Reljković, pa je tako nastalo nepotrebno šarenilo.

Kako bi se pitanje obuhvatilo u cijelosti i privedo kraju, valja se vratiti Tomi Matiću, jednomu od najzaslužnijih skupljača građe o hrvatskim piscima XVII. i XVIII. stoljeća, posebno o književnicima iz sjeverne Hrvatske. Klupko se počelo zamatati još 1916. godine u XXIII. knjizi Akademijine edicije Stari pisci hrvatski koja je naslovljena *Djela Matije Antuna Reljkovića*. Za njih je predgovor napisao Tomo Matić.